

Rijksdienst voor Ondernemend
Nederland

Aanvraagformulier
(Agrarisch) natuur- en landschapsbeheer
Kroondomein 2022-2027
Kaderwet EZK- en LNV-subsidies

Stuur het ingevulde formulier met bijlagen naar:
Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
Afdeling subsidies
Postbus 40225
8004 DE Zwolle
E-mail: RVOSNLNatuur@rvo.nl

Met dit aanvraagformulier vraagt u subsidie aan voor (agrarisch) natuur- en landschapsbeheer, monitoringsubsidie en verschillende toeslagen. U vult de vragen in die voor u of uw project van toepassing zijn. Vul deze vragen compleet in. Het natuurbeheerplan van de provincie Gelderland is van toepassing op deze aanvraag.

Voor een subsidie natuurbeheer heeft u een geldig certificaat Natuurbeheer nodig. Of u heeft dit aangevraagd. Keuren wij uw subsidieaanvraag goed? U krijgt dan een nieuwe verleningsbeschikking voor een periode van zes jaar. Heeft u al subsidie verleend gekregen voor zes jaar? Dan krijgt u een nieuwe beslissing voor de resterende jaren dat u nog subsidie krijgt.

Voordat u de aanvraag doet kunt u gesprekken voeren met het ministerie van Landbouw, Natuur- en Voedselkwaliteit (LNV). U maakt dan samen afspraken over het beheer, de openstelling en de monitoring van uw subsidie. Ook kunt u afspraken maken over de manier van bevoorschotting en over de rapportage. Het totaal aan gemaakte afspraken is de basis voor deze aanvraag. Hebben wij de subsidie aan u verleend? Wij kunnen deze afspraken dan vastleggen in een uitvoeringsovereenkomst. U kunt dit aanvraagformulier ook gebruiken voor de voorbereiding op het gesprek met het ministerie van LNV.

A. GEGEVENS AANVRAGER

Verplicht in te vullen

Naam: Het Kroondomein

Vertegenwoordiger: dhr. mevr. A.J.H. Willems Titel (optioneel):

Contactpersoon (als deze gegevens afwijken van die van de vertegenwoordiger): [Redacted] Titel (optioneel):

Bezoekadres: Koninklijk Park 3 Postcode: 7315JA Plaats: Apeldoorn

Postadres: postbus 85 Postcode: 7300AB Plaats: Apeldoorn

Telefoonnummer: 055 527 55 22

Mobiel nummer vertegenwoordiger (of contactpersoon, als dit van toepassing is): [Redacted]

E-mailadres vertegenwoordiger (of contactpersoon, als dit van toepassing is): [Redacted]

Website: www.kroondomeinhetloo.nl

Relatienummer:

Rekeningnummer: IBAN-nummer: * [Redacted] BIC-code: * [Redacted]

Tenaamstelling rekening: Kroondomein Het Loo

* Via ibanbicservice.nl kunt u de juiste BIC-code en het juiste IBAN-nummer opvragen.

Ga verder naar onderdeel B.

B. SOORT AANVRAAG

Verplicht in te vullen

Wat voor soort subsidieaanvraag stuurt u in? Een nieuwe aanvraag of een uitbreidingsaanvraag (een uitbreiding van uw lopende subsidieverlening).

- Nieuwe (Individuele) subsidieaanvraag
 Uitbreiding van uw subsidieaanvraag waarvan de zes jaar nog niet voorbij zijn. Het gaat om uw subsidieaanvraag met aanvraagnummer of zaaknummer:

Let op: U kunt maximaal voor een periode van zes jaar subsidie krijgen voor natuur- en landschapsbeheer. Wilt u terreinen uit een andere aflopende aanvraag toevoegen aan uw subsidieaanvraag? Of wilt u geheel nieuwe terreinen aan uw subsidieaanvraag toevoegen? Kies dan voor een uitbreidingsaanvraag.

Ga verder naar onderdeel C.

C. SOORT SUBSIDIE

Verplicht in te vullen

Waarvoor vraagt u subsidie aan?

U kunt met dit formulier één of meer soorten subsidies tegelijk aanvragen. Kruls aan waarvoor u subsidie aanvraagt.

- Natuurbeheersubsidie
 Landschapsbeheersubsidie (landschap binnen natuur)
 Voorzieningenbijdrage
 Toezichtsbijdrage
 Schapenbijdrage
 Monitoringsbijdrage
 Agrarisch natuurbeheersubsidie

Ga verder naar onderdeel D.

D. SUBSIDIETIJDVAK

Verplicht in te vullen

Vanaf wanneer wilt u de subsidie laten ingaan?

Geplande startdatum: 01-01-2022

Geplande einddatum: 31-12-2027

Ga verder naar onderdeel E.

E. CUMULATIE

Verplicht in te vullen

Ontvangt u voor de aangevraagde oppervlakte gedurende (een deel van) het subsidietijdvak (zie onderdeel D) een vergelijkbare subsidie van andere overheden?

- Nee
 Ja

Heeft u deze vraag met 'ja' beantwoord? U komt voor deze oppervlakte niet in aanmerking voor subsidie. Verwijder deze uit uw topografische kaart(en) (zie onderdelen F2 en H3) en uw controlebestand (zie onderdeel F3).

Wilt u subsidie voor natuurbeheer aanvragen? Ga verder naar onderdeel F1. Wilt u een andere subsidie aanvragen? Ga verder naar onderdeel H.

F1. BEHEER NATUUR EN LANDSCHAP

F1.1 Verplicht in te vullen

Heeft u een certificaat natuurbeheer of een aanvraag daarvoor gedaan?

- Ik heb een (Individueel) certificaat Natuurbeheer.
 Ik heb een certificaat overige beheerders 2022 aangevraagd bij de Stichting Certificering SNL. datum aanvraag:
 Ik verbind mij ertoe om binnen 12 maanden na Insturen van deze aanvraag een certificaat bij de Stichting Certificering SNL aan te vragen.

Voeg, afhankelijk van het aangevinkte hokje, als verplichte bijlage toe:

- een kopie van het certificaat, of
- een kopie van de ontvangstbevestiging(en) van het aangevraagde certificaat.

Ga verder naar onderdeel F2.

F2. AAN TE LEVEREN TOPOGRAFISCHE KAART(EN) BEHEER NATUUR EN LANDSCHAP

Verplicht aan te leveren

U levert twee digitale kaarten aan in de vorm van een ESRI File Geodatabase versie 10.1 – 10.7. Zorg dat u via de functie "dissolve" alle percelen met hetzelfde beheertype die direct aan elkaar grenzen samenvoegt om te voorkomen dat er snippers ontstaan. Alle vlakken zijn "single-parts".

Op digitale kaart 1 geeft u de buitengrenzen van de natuurterreinen waarvoor u subsidie aanvraagt aan; het gaat om de terreinen waarvan de beheerder vindt dat daarvoor subsidie kan worden aangevraagd. Per natuurterrein wordt aangegeven:

- of een voorzieningenbijdrage van toepassing is (0/1)*
- of een toezichtsbijdrage van toepassing is (0/1)*
- of een schapenbijdrage wordt aangevraagd (0/1)*
- of een monitoringsbijdrage van toepassing is (0/1)*

*(0 = nee, 1 = ja)

Digitale kaart 1 moet voldoen aan de specificaties van het Informatiemodel Natuur (IMNA). Voor een aantal landschapstypen die nu nog per stuk of lengte wordt aangevraagd geldt:

- L01.01 Poel en klein historisch water: wordt op werkelijke grootte ingetekend (wordt wel per stuk gesubsidieerd). In het overzicht wordt een count (=aantal) veld opgenomen en het areaal, maar de vergoeding wordt op basis van het aantal poelen berekend.
- L01.03 Elzensingel: wordt als 1 meter breed ingetekend
- L01.05 Knip of scheerheg: wordt als 1 meter breed ingetekend
- L01.06 Struweelhaag: wordt als 1 meter breed ingetekend
- L01.08 Knotboom: 10m2 per knotboom (1m breed en 10 meter tussen 2 bomen)

In de database bij de digitale kaart 1 worden de volgende kolommen opgenomen:

- Object ID
- Shape
- AanvraagID (alleen kolom opnemen. Deze wordt door RVO gevuld met het aanvraagnummer)
- Relatienummer
- Voorzieningenbijdrage (numeriek met aanduiding 0 of 1)
- Toezichtsbijdrage (numeriek met aanduiding 0 of 1)
- Schapenbijdrage (numeriek met aanduiding 0 of 1)
- Monitoringsbijdrage (numeriek met aanduiding 0 of 1)
- SHAPE_Length
- SHAPE_Area

Optioneel

- UniekObject-nummer (numeriek)
- Natuur- of landschapsbeheertype (codering conform Index Natuur en Landschap)
- Omvang (numeriek, waarbij oppervlaktes worden aangegeven met/afgerond op twee cijfers achter de komma en lengtes worden aangegeven met/afgerond op hele meters)

Op digitale kaart 2 geeft u de mate van openstelling van de natuurterreinen aan. In de database bij de digitale kaart 2 wordt de volgende kolom opgenomen:

- De mate van openstelling conform onderstaande codering:
  - 0 = ten minste 358 dagen per jaar opengesteld;
  - 1 = niet of beperkt opengesteld vanwege beperkingen bij of krachtens de Wet natuurbescherming (incl. recreatiezoneringsplan van de provincie Gelderland);
  - 2 = niet opengesteld omdat het terrein naar zijn aard niet toegankelijk is;
  - 3 = niet opengesteld vanwege de bescherming van de persoonlijke levenssfeer (maximaal 1 hectare);
  - 4 = niet opengesteld op grond van natuurbeheerplan 2022 van de provincie Gelderland.
- Naast het aanleveren van beide digitale kaarten wordt ook een overzicht met natuur- en/of landschapsbeheertypen en bijbehorend areaal aangeleverd (zie onderdeel F3).

Ga verder naar onderdeel F3.

F3. OVERZICHT AANGEVRAAGD NATUUR- EN LANDSCHAPSBEHEER (CONTROLEBESTAND)

Verplicht aan te leveren

Lever een overzicht aan van de natuur- en landschapsbeheertypen waarvoor u subsidie aanvraagt, met bijbehorende getotaliseerde oppervlakten in hectare.

Dit doet u door de tabel in bijlage 1 in te vullen. U mag ook een Excel-document aanleveren conform die tabel.

Dit overzicht dient als controlebestand, de (digitale) kaarten (incl. bijbehorende databases) vormen de formele aanvraag. Bij eventuele verschillen tussen de geometrie en het controlebestand wordt bij de beoordeling uitgegaan van de geometrie. Het natuurbeheerplan is de onderlaag en dus de basis voor de beoordeling van de aanvraag.

Ga verder naar onderdeel G.

G. CHECKLIST BIJLAGEN NATUUR- EN LANDSCHAPSBEHEER

Checklist voor aanvraag natuur- en landschapsbeheersubsidie

- 1 **Certificaat natuurbeheer of certificaat overige beheerders 2022. Of het bewijs voor de aanvraag van het certificaat (ontvangstbevestiging Stichting Certificering SNL, zie onderdeel F1).**
Verplichte bijlage
- 2 **(Digitale) topografische kaarten (zie onderdeel F2)**
Verplichte bijlage
- 3 **Overzicht aangevraagde natuur- en landschapsbeheertype met alle oppervlakten (zie onderdeel F3 en format bijlage 1)**
Verplichte bijlage

Algemeen

- 4 Toelichting subsidie aanvraag door Kroon domein
extra bijlage (als dit voor u geldt)
- 5 *extra bijlage (als dit voor u geldt)*

Nummer de bijlagen volgens de bovenstaande checklist. Als u wilt, kunt u extra bijlagen meesturen met dit aanvraagformulier.

Wilt u ook subsidie voor agrarisch natuurbeheer aanvragen? Ga verder naar onderdeel H1. Ga anders verder naar onderdeel J.

H1. BEHEEROPPERVLAKTE PER (DEEL VAN) LEEFGEBIED EN KOSTENONDERBOUWING *Verplicht in te vullen*

Leefgebied / categorie water	Deelgebied	Minimum aantal hectares	Maximum aantal hectares	Begrote kosten	Gemiddeld bedrag per hectare
Droge dooradering	Veluwe	139,37	160,27	1.479.445	1.538,49

Heeft u niet voldoende ruimte op het formulier om de tabel in te vullen? Maak dan een eigen tabel. Voeg deze als aparte bijlage toe aan uw aanvraag.

Kostenonderbouwing

Onderbouw hoe u tot een bepaald gemiddeld bedrag per hectare -bent gekomen. Zet dit in een aparte bijlage.

Let op: Het verschil tussen het minimum en maximum aantal hectares is maximaal 15%.

Ga verder naar onderdeel H2.

H2. PROJECTOMSCHRIJVING EN ONDERRBOUWING DOELREALISATIE PROJECTOMSCHRIJVING

Verplicht in te vullen

Beschrijf per (deel van een) leefgebied en voor de categorie water hoe u invulling geeft aan het beheer in het gebied. Vermeld hierbij welk(e) beheerfunctie(s) en cluster(s) van beheeractiviteiten u inzet.

Ga bij het invullen van de tabel uit van het detailniveau van paragraaf 4.5 van het provinciale Natuurbeheerplan.

Beschrijf daarnaast uw ambitie voor de realisatie van de beleidsdoelen die zijn benoemd in het Natuurbeheerplan van uw provincie (als resultaat van het gebiedsproces).

Leefgebied / categorie water

Droge dooradering

Bijlage 3 en 4

Beheertype(n)

Onderbouwing doelrealisatie(3) en beheerplan (4)

Beheerfunctie(s) (bij voorkeur aangegeven in %)

Optimaliseren foerageer- broed- en opgroei mogelijkheden

Heeft u onvoldoende ruimte in de tabel? Maak dan een eigen tabel. Voeg deze als aparte bijlage toe aan uw aanvraag.

Bijlage onderbouwing doelrealisatie

Onderbouw daarnaast in een aparte bijlage:

- waarom u voor deze invulling kiest;
- hoe deze invulling de doelrealisatie mogelijk maakt;
- hoe u rekening houdt met de landbouwpraktijk in het gebied.

Neem in de beschrijving van de doelrealisatie in ieder geval op:

- Voor welke soorten of soortgroepen van internationaal belang en/of waterdoelen u zich per leefgebied inzet? Met andere woorden: op welke doelsoorten is de gebiedsaanvraag gericht?
- Welke beheerfuncties hebben de soorten nodig en in welke verhouding (in percentages)? Leg uit welke beheerfuncties al in het gebied aanwezig zijn en welke functies nog ondersteuning met beheer vragen. Beschrijf ook hoe dit zich verhoudt tot de aanwezige landschapselementen.
- Hoe zijn de (a)biotische omstandigheden (bijv. waterkwaliteit, openheid, structuur singels) van het gebied? En wat zijn de gewenste/noodzakelijke omstandigheden? Zijn deze omstandigheden met beheer te verbeteren? Beschrijf daarbij ook de belangrijkste knelpunten voor het overleven van de soort(en) en soortgroepen en eventuele knelpunten in relatie tot de benodigde beheerfuncties.
- Beschrijf welke beheeractiviteiten en/of inrichtingsmaatregelen u gaat nemen om het leefgebied voor de soorten te verbeteren. Onderbouw waarom gekozen is voor deze beheeractiviteiten.
- Beschrijf de dekkingsgraad van het beheer en de ruimtelijke samenhang. De dekkingsgraad is de verhouding tussen het aantal aangevraagde hectares beheer en het totale aantal hectares leefgebied voor dat deel van de aanvraag.
- Beschrijf de variatie / mozaïek in het beheer (de verhouding tussen de verschillende beheerfuncties per leefgebied).
- Hoeveel verschillende vormen van beheer past u toe?
- Wat is de intensiteit oftewel de zwaarte van het aangevraagde beheer?
- Wat de ambitie per (deel van het) leefgebied en de categorie water is: wat wilt u in deze zesjarige beheerperiode bereiken en wat wilt u op de langere termijn bereiken? Kan snel voldoende kwaliteit in de verschillende delen van het leefgebied worden verkregen? En in welke mate?
- Beschrijf hoe de criteria voor doelmatigheid (de omvang van een gebied en de concentratie van het beheer daarbinnen) uit het Natuurbeheerplan zijn vertaald naar de beheerstrategie van het gebied en de gebiedsaanvraag. Onderbouw daarbij ook hoe knelpunten in het beheer in de gebiedsaanvraag zijn uitgewerkt.
- Welke verbindingen u met de aanwezige natuurgebieden legt en met ander lopend beheer ((agrarische) natuur, landschap, water).
- Welke afspraken u heeft gemaakt met andere gebiedspartijen (zoals waterschappen en beheerders van natuurgebieden) over de uitvoering van de gebiedsaanvraag en het verbeteren van de leefgebieden.
- Welke koppelingen u legt met andere doelen zoals landschap en water.

Ga verder naar onderdeel H3.

H3. AAN TE LEVEREN TOPOGRAFISCHE KAART(EN) AGRARISCH NATUURBEHEER

Verplicht aan te leveren

Lever een of meerdere digitale topografische kaarten aan waarop de buitengrenzen zijn aangegeven van de leefgebieden en/of de deelgebieden waarop de gebiedsaanvraag betrekking heeft. Let op: als er sprake is van deelgebieden in het Natuurbeheerplan van uw provincie en/of in het werkgebied van het collectief, lever dan een kaart aan waarop de deelgebieden zijn weergegeven. De kaart geeft dus een indicatie aan van het gebied waarvoor u subsidie aanvraagt. De digitale kaart moet voldoen aan de specificaties van het Informatiemodel Natuur (IMNA).

Het bestand met de buitengrenzen en bijbehorende database wordt aangeleverd als ESRI File Geodatabase versie 10.1 – 10.7.

Let op: het Natuurbeheerplan is de onderlaag voor de topografische kaart en is dus leidend als basis voor de subsidie.

Ga verder naar onderdeel I.

I. CHECKLIST BIJLAGEN AGRARISCH NATUURBEHEER

Checklist voor gebiedsaanvraag Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb)

- 1 **Overzicht Beheeroppervlakte per (deel van) het leefgebied en onderbouwing van de kosten (zie onderdeel H1)**
Verplichte bijlage
- 2 **Projectomschrijving met beschrijving op doelrealisatie (zie onderdeel H2)**
Verplichte bijlage
- 3 **(Digitale) topografische kaart (zie onderdeel H3.)**
Verplichte bijlage

Algemeen

- 4 *extra bijlage (als dit voor u geldt)*
- 5 *extra bijlage (als dit voor u geldt)*

Nummer de bijlagen volgens de bovenstaande checklist. Als u wilt, kunt u extra bijlagen meesturen met dit aanvraagformulier. Ga verder naar onderdeel J.

J. VERKLARING EN ONDERTEKENING

Ondergetekende verklaart:

Ik heb dit formulier volledig en naar waarheid ingevuld. Ook verklaar ik bekend te zijn met en te voldoen aan alle voorwaarden.

Aldus naar waarheid ingevuld en ondertekend:

Plaats: Apeldoorn

Datum: 25 november 2021

Naam vertegenwoordiger/contactpersoon: A.J.H. Willems

Handtekening:

Bijlage 1 : Overzicht aangevraagde natuur- en landschapsbeheertype met getotaliseerde oppervlakten

Een aanvraag tot verlening van een subsidie natuurbeheer van een gecertificeerde begunstigde gaat vergezeld van:

1. een lijst van oppervlaktes per natuurbeheertype waarvoor de subsidie wordt aangevraagd;
2. een lijst van oppervlaktes per landschapsbeheertype waarvoor de subsidie wordt aangevraagd;
3. de totale oppervlakte waarvoor de gecertificeerde begunstigde voorzieningenbijdrage en/of toezichtsbijdrage wil ontvangen;
4. de totale oppervlakte waarvoor de gecertificeerde begunstigde schapen- of vaartoelagen wil ontvangen;
5. een lijst van oppervlaktes per natuurbeheertype waarvoor de gecertificeerde begunstigde een vergoeding wil ontvangen voor het verrichten van activiteiten op het gebied van monitoring van de kwaliteit van het op dat natuurterrein aanwezige natuurbeheertype.

Tabel 1: overzicht aangevraagde subsidie met oppervlakten (controlebestand).

Beheertype ¹	Totale hoeveelheid (eenheid ²)	Totale hoeveelheid monitoring (ha)
Natuurbeheertype x	P	P
Etc.	P	P
	P	P
Subtotaal beheer/monitoring		
Landschapsbeheertype x	P	
Etc.	P	
	P	
	P	
Subtotaal landschap		
Voorzieningenbijdrage	P	
Toezichtsbijdrage	P	
Schapenbijdrage	P	
Subtotaal bijdragen		

¹ U mag volstaan met het aangeven van de codering van het beheertype en/of bijdrage conform de Index Natuur en Landschap.

² Eenheid is ha, meter of stuks, afhankelijk van het beheertype dat wordt aangevraagd. Oppervlaktes worden aangegeven met/afgerond op twee cijfers achter de komma. Lengtes worden aangegeven met/afgerond op hele meters.

**Bijlage 1; onderdeel F3; zoals beschreven in het Aanvraagformulier (Agrarisch) natuur- en landschapsbeheer
 Kroondomein 2022-2027 Kaderwet EZK- en LNV-subsidies**

Overzicht aangevraagde natuur- en landschapsbeheertype met getotaliseerde oppervlakten

Beheertype natuur	Totale hoeveelheid in ha	Totale hoeveelheid monitoring in ha
N03.01	0,9	
N04.02	15,65	
N06.04	36,02	36,02
N06.05	0,04	0,04
N06.06	2,22	2,22
N07.01	583,44	583,44
N10.01	2,77	2,77
N11.01	10,52	10,52
N12.02	1,28	1,28
N14.01	3,17	3,17
N14.02	2,57	2,57
N15.02	861,56	861,56
N16.03	1355,99	1355,99
Subtotaal beheer / monitoring	2.876,13	2.859,58
Landschapsbeheertype		
L01.02	3,12	
L01.09	0,89	
L01.16	0,38	
L03.01	19,84	
Subtotaal landschap	24,23	
Voorzieningenbijdrage	1.259,45	
Toezichtsbijdrage	-	
Schapenbijdrage (ha)	332,72	
Subtotaal bijdragen	1.592,17	

Bijlage 2 Onderbouwning gemiddelde vergoeding per leefgebied**Leefgebied Droge Dooradering**

Pakket	Omschrijving	oppervlak (ha)	Tarief*	Bedrag per jaar
boomgaard	Hoogstamboomgaard (er zijn ook boomgaarden die meetellen bij L01.09; als landschap)	0,33	€ 1 618,31	€ 534,04
5A	Kruidenrijk grasland 1 april-15 juni	5,02	€ 1 250,54	€ 6 277,71
13B	Botanisch waardevol grasland - botanisch hooiland	111,42	€ 1 377,71	€ 153 504,45
18C	Graan 5 van de 6 Jaar	37,47	€ 1 978,16	€ 74 121,66
15A	Wintervoedselakker op zand	6,03	€ 2 012,65	€ 12 136,28
Totaal		160,27		€ 246 574,14
Gemiddeld bedrag per hectare voor droge dooradering				€ 1.538,49

Onderbouwning Tarieven Kroon domein Agrarisch Natuurbeheer*

Kroon domein hanteert als onderbouwning van de beheerkosten de advies tarieven landelijke beheerpakketten ANLB 2020 van Boeren natuur. In deze de beheerd tarieven en niet de collectie tarieven.

Omdat Kroon domein geen tarieven hanteert die hoger liggen dan de landelijke geaccepteerde tarieven van Boeren natuur behoeft het geen verdere specificatie. Deze tarieven liggen lager dan de geldende maximum tarieven.

Kroon domein ziet af van de zogenaamde transactiekosten. Dit omdat Kroon domein zowel als collectief als beheerder functioneert.

Bijlage 3 onderdeel H2 Onderbouwing doelrealisatie ANb

In deze bijlage wordt de keuze voor het agrarisch beheer en de invulling daarvan nader onderbouwd. Wij verwijzen in dit kader tevens naar bijlage 4.

In het bijgevoegde Agrarisch Beheerplan 2022-2027 Collectief Kroondomein, bijlage 4, wordt nader ingegaan op diverse aspecten van beheer en onderbouwing van onze doelrealisatie.

Soorten van internationaal belang

Binnen het Kroondomein komt een aantal soorten voor die van internationaal belang zijn en die belang hebben bij het voorgestelde beheer en de invulling van de percelen. Het betreft hier soorten die genoemd worden in de Habitat- en Vogelrichtlijn.

Vogels

Een aantal vogelsoorten van de Vogelrichtlijn maakt gebruik van de agrarische percelen gedurende de broedperiode. Nachtzwaluwen broeden weliswaar vooral op de nabijgelegen heideterreinen maar jagen ook boven de nabijgelegen agrarische percelen. De boomleeuwerik is omnivoor en eet naast insecten ook veel zaden. Deze zijn volop te vinden op de akkers. Ze foerageren zowel 's zomers als 's winters volop op de (wintervoedsel)akkers. De grauwe klauwier is een zeldzame broedvogel die lokaal broedt op het Kroondomein. Er zijn nog geen broedgevallen vastgesteld op de agrarische percelen maar door een kwaliteitsverhoging door te voeren van de struwelen zijn deze zeer kansrijk. De roodborsttapuit broedt lokaal op de overgangen naar agrarische percelen en gebruikt deze met name om te foerageren.

Samengevat worden hiermee de foerageer- en broed- en opgroeimogelijkheden verbeterd.

Een aantal soorten wordt alleen in de winter waargenomen op de agrarische percelen. Jaarlijks worden blauwe kiekendief en klapekster hier jagend waargenomen.

Overige soorten

Het vliegend hert komt algemeen voor rond de agrarische enclaves Uddel, Niersen en Gortel. Hiervoor zijn vooral de verspreid aanwezig oude eiken in bosranden, singels en houtwallen belangrijk. De afwisseling tussen natuurgronden en agrarische gronden is voor deze soort hier zeer gunstig, vanwege voedsel en de mogelijkheden tot het succesvol leggen van eitjes en de ontwikkeling tot adult.

Beheerfuncties

De landbouwpercelen binnen Het Kroondomein zijn begrensd als leefgebied "A13 Droge dooradering en/of als leefgebied "A14 Natte dooradering". Binnen Kroondomein is feitelijk overwegend sprake van droge dooradering. In paragraaf 4.5 van het natuurbeheerplan 2022 Gelderland is beschreven welke beheerfuncties mogelijk zijn. Voor beide leefgebieden is het aantal mogelijke beheerfuncties zeer beperkt. Aangesloten wordt bij de beheerfunctie "Optimaliseren foerageer-, en broed- en opgroeimogelijkheden (F01.12)", omdat deze voor beide leefgebieden ook verplicht is gesteld.

Er zijn grofweg 2 clusters te onderscheiden.

Cluster 1. Er is reeds voedselaanbod, maar dat zal verder worden verbeterd, bijvoorbeeld door verbreding van de toe te passen gewassen, het laten staan van delen van het gewas in de winter en variatie in maaien.

Cluster 2. Het verbeteren van het biotoop door meer houtwallen, struwelen en glooiende overgangen tussen agrarische gronden en bos levert ook een positieve bijdrage.

Globaal gezien is ruim 75% van de activiteiten op het eerste cluster gericht en iets minder dan 25% op het tweede.

(A)biotische omstandigheden

Alle agrarische percelen liggen in een landschappelijk samenhang met het omliggende heide- en boszandlandschap en op de overgangen naar de flanken van de Veluwe. Deze landschappelijke samenhang is essentieel voor de functies van de agrarische percelen. Deze vormen een voedselrijkere component in een schraler landschap, wat voor een groot aantal soorten van groot belang is. De afgelopen jaren is veel aandacht besteed aan het verbeteren van de structuur. In de graslanden is over gegaan op sinus-maaien. Dit zorgt er voor dat er altijd voldoende verschillende structuren aanwezig zijn in de graslanden en dat er delen over blijven staan voor overwinterende insecten. In akkers is gezorgd voor een voldoende spreiding van verschillende typen (winter- en zomergranen en wintervoedselakkers) en is de bloemrijkdom sterk toegenomen door bijzaaien van kruiden. De voedselrijkdom van de graslanden is inmiddels voldoende afgenomen door verschraling, mogelijk vormt verzuring nog wel een probleem. De komende periode zal bekeken worden of deze door middel van het lokaal toevoegen van kalk en/of steenmeel kunnen worden verbeterd.

De zoektocht is vooral gericht op het finetunen van het voedselaanbod in de tijd. Indien op dat knelpunt verder verbetering zal optreden, zullen de resultaten toenemen.

Beheer en inrichting

De komende jaren zal qua inrichting vooral worden ingezet op herstel van de houtwallen en singels. Het huidige beheer zal worden gehandhaafd. Voor de akkers geldt dat deze volledig biologisch zijn. Op een aantal akkers zal worden bijgezaaid met akkeronkruiden. Hierbij zal uitsluitend gebruik gemaakt worden van inheems zaaigoed. De graslanden worden gemaaid via het principe van sinusbeheer. Hier zal ook lokaal worden bijgezaaid met bloemmengsels. Dit wordt deels gerealiseerd door maaisel uit eigen terrein op te brengen. Indien er uit andere bronnen wordt bijgezaaid gebeurt dit uitsluitend met inheems zaaigoed. De volgende beheermaatregelen zijn van toepassing op de percelen:

1. Maaien en afvoeren (jaarlijks een tot twee maal sinusmaaien)
2. Zomergraan (inzaaien en oogsten van zomergraangewas (vooral triticale en haver, aangevuld met akkeronkruiden)
3. Wintergraan (vooral winterrogge, aangevuld met akkeronkruiden)
4. Pleegakker (akker met als doel een zo groot mogelijk aandeel zeldzame akkeronkruiden die vanuit hier verspreid kunnen worden over de andere akkers)
5. Wintervoedselakker (akker met overblijvend gewas met in ieder geval graag en boekweit)

Juist in hun samenhang zullen deze maatregelen succesvol zijn. Het ontbreken van een onderdeel verlaagt de kwaliteit. Daarom is het van belang indien nodig bij te sturen in de onderlinge verhoudingen tussen de maatregelen en onderdelen.

Intensiteit

De intensiteit van het beheer gezien tegen de landelijke variatie kan omschreven worden als licht tot matig.

Ruimtelijke samenhang

De agrarische percelen binnen Kroondomein liggen in samenhang met het omliggende bos- en heidelandschap. De totale aaneengesloten oppervlakte samen met het Staatsdomein beslaat ca. 10.500 ha, hiervan is circa 160 ha in agrarisch natuurbeheer. De agrarische percelen zijn daarmee geen losstaande percelen maar vormen een integraal onderdeel van het natuurbeheer binnen Kroondomein Het Loo. Vanwege de omvang van het gehele gebied en het feit dat de percelen omringd worden door natuurgebieden die eveneens in beheer zijn bij Het Kroondomein zijn afspraken met andere terreinbeheerders in de meeste enclaves niet aan de orde. De uitzondering vormt de agrarische enclave Uddel die dicht tegen het dorp Uddel gelegen is en waar agrarische percelen grenzen aan percelen van andere eigenaren. Op dit moment is er een gebiedsvisie in de maak voor de gehele enclave Uddel-Elspeet waar Het Kroondomein een actieve rol in speelt. Ook is er afstemming met het waterschap Vallei en Veluwe over het slotenstelsel rond het Bleekemeer en Uddelermeer. Dempen en verleggen van sloten is onderwerp van gesprek. Een verbetering hierin zal ook voor het agrarisch natuurbeheer positieve effecten hebben, net als voor het natuur- en landschapsbeheer. Ook rond Uddel versterken deze elkaar.

Dekkingsgraad

De dekkingsgraad is in dit geval op te vatten als 160 ha op een totaal agrarisch gebied van 270 ha, bijna 60 %. Daarbij moet worden opgemerkt dat ook de landschapselementen een positieve invloed hebben en Het Kroondomein ook op hectares in eigen beheer zonder subsidie aan te vragen activiteiten uitvoert die als agrarisch natuurbeheer kwalificeren. Dat verhoogt de dekkingsgraad.

Op alle agrarische gronden, en in naastgelegen natuurgronden, komen legio soorten voor, afhankelijk van de tijd van het jaar en de omstandigheden.

Doelmatigheid en knelpunten

Binnen Het Kroondomein is een groot deel van de agrarische gronden in agrarisch natuurbeheer. Los van de minder gunstige situatie in Uddel, door omgevingsfactoren als stikstof en bemesting op niet al te grote afstand, is de doelmatigheid van het beheer hoog te noemen. Gewerkt wordt aan oplossingen voor een gunstiger situatie in de agrarische enclave Uddel-Nunspeet.

Doelstellingen lange termijn en ambitie (eindbeeld)

De agrarische percelen vormen een integraal onderdeel van het Kroondomein. Er wordt uitsluitend biologisch gewerkt. De overgangen naar de omliggende natuurgronden zijn zacht en de houtwallen en singels bestaan uit een grote verscheidenheid aan bomen en struiken en vormen geschikt broedbiotoop voor soorten als grasmus, geelgors en grauwe klauwier. De akkers zijn afwisselend zomer- en wintergaan of wintervoedselakker. Op 20% van onze akkers komen zeldzame akkerplanten voor, op alle akkers komen algemenere akkersoorten zoals korenbloem en klaproos voor. Op de graslanden wordt het sinusbeheer voortgezet. Op de percelen die in een grasfase blijven hangen zal maaisel uit eigen gebied worden opgebracht of kruidenmengsel met een inheemse oorsprong.

Het voorgestelde beheer sluit aan bij dat in het verleden en voor de toekomst gaat het om finetuning, voor zover de kennis nu bij ons en anderen reikt. We beheren voor de natuurwaarden en niet voor agrarische productie. Die werkwijze zal worden gehandhaafd.

Bijlage 3 onderdeel H2 Onderbouwing doelrealisatie ANb

In deze bijlage wordt de keuze voor het agrarisch beheer en de invulling daarvan nader onderbouwd. Wij verwijzen in dit kader tevens naar bijlage 4.

In het bijgevoegde Agrarisch Beheerplan 2022-2027 Collectief Kroondomein, bijlage 4, wordt nader ingegaan op diverse aspecten van beheer en onderbouwing van onze doelrealisatie.

Soorten van internationaal belang

Binnen het Kroondomein komt een aantal soorten voor die van internationaal belang zijn en die belang hebben bij het voorgestelde beheer en de invulling van de percelen. Het betreft hier soorten die genoemd worden in de Habitat- en Vogelrichtlijn.

Vogels

Een aantal vogelsoorten van de Vogelrichtlijn maakt gebruik van de agrarische percelen gedurende de broedperiode. Nachtzwaluwen broeden weliswaar vooral op de nabijgelegen heideterreinen maar jagen ook boven de nabijgelegen agrarische percelen. De boomleeuwerik is omnivoor en eet naast insecten ook veel zaden. Deze zijn volop te vinden op de akkers. Ze foerageren zowel 's zomers als 's winters volop op de (wintervoedsel)akkers. De grauwe klauwier is een zeldzame broedvogel die lokaal broedt op het Kroondomein. Er zijn nog geen broedgevallen vastgesteld op de agrarische percelen maar door een kwaliteitsverhoging door te voeren van de struwelen zijn deze zeer kansrijk. De roodborsttapuit broedt lokaal op de overgangen naar agrarische percelen en gebruikt deze met name om te foerageren.

Samengevat worden hiermee de foerageer- en broed- en opgroeimogelijkheden verbeterd.

Een aantal soorten wordt alleen in de winter waargenomen op de agrarische percelen. Jaarlijks worden blauwe kiekendief en klapekster hier jagend waargenomen.

Overige soorten

Het vliegend hert komt algemeen voor rond de agrarische enclaves Uddel, Niersen en Gortel. Hiervoor zijn vooral de verspreid aanwezig oude eiken in bosranden, singels en houtwallen belangrijk. De afwisseling tussen natuurgronden en agrarische gronden is voor deze soort hier zeer gunstig, vanwege voedsel en de mogelijkheden tot het succesvol leggen van eitjes en de ontwikkeling tot adult.

Beheerfuncties

De landbouwpercelen binnen Het Kroondomein zijn begrensd als leefgebied "A13 Droge dooradering en/of als leefgebied "A14 Natte dooradering". Binnen Kroondomein is feitelijk overwegend sprake van droge dooradering. In paragraaf 4.5 van het natuurbeheerplan 2022 Gelderland is beschreven welke beheerfuncties mogelijk zijn. Voor beide leefgebieden is het aantal mogelijke beheerfuncties zeer beperkt. Aangesloten wordt bij de beheerfunctie "Optimaliseren foerageer-, en broed- en opgroeimogelijkheden (F01.12)", omdat deze voor beide leefgebieden ook verplicht is gesteld.

Er zijn grofweg 2 clusters te onderscheiden.

Cluster 1. Er is reeds voedselaanbod, maar dat zal verder worden verbeterd, bijvoorbeeld door verbreding van de toe te passen gewassen, het laten staan van delen van het gewas in de winter en variatie in maaien.

Cluster 2. Het verbeteren van het biotoop door meer houtwallen, struwelen en glooiende overgangen tussen agrarische gronden en bos levert ook een positieve bijdrage.

Globaal gezien is ruim 75% van de activiteiten op het eerste cluster gericht en iets minder dan 25% op het tweede.

(A)biotische omstandigheden

Alle agrarische percelen liggen in een landschappelijk samenhang met het omliggende heide- en boszandlandschap en op de overgangen naar de flanken van de Veluwe. Deze landschappelijke samenhang is essentieel voor de functies van de agrarische percelen. Deze vormen een voedselrijkere component in een schraler landschap, wat voor een groot aantal soorten van groot belang is. De afgelopen jaren is veel aandacht besteed aan het verbeteren van de structuur. In de graslanden is over gegaan op sinus-maaien. Dit zorgt er voor dat er altijd voldoende verschillende structuren aanwezig zijn in de graslanden en dat er delen over blijven staan voor overwinterende insecten. In akkers is gezorgd voor een voldoende spreiding van verschillende typen (winter- en zomergranen en wintervoedselakkers) en is de bloemrijkdom sterk toegenomen door bijzaaien van kruiden. De voedselrijkdom van de graslanden is inmiddels voldoende afgenomen door verschraling, mogelijk vormt verzuring nog wel een probleem. De komende periode zal bekeken worden of deze door middel van het lokaal toevoegen van kalk en/of steenmeel kunnen worden verbeterd.

De zoektocht is vooral gericht op het finetunen van het voedselaanbod in de tijd. Indien op dat knelpunt verder verbetering zal optreden, zullen de resultaten toenemen.

Beheer en inrichting

De komende jaren zal qua inrichting vooral worden ingezet op herstel van de houtwallen en singels. Het huidige beheer zal worden gehandhaafd. Voor de akkers geldt dat deze volledig biologisch zijn. Op een aantal akkers zal worden bijgezaaid met akkeronkruiden. Hierbij zal uitsluitend gebruik gemaakt worden van inheems zaaigoed. De graslanden worden gemaaid via het principe van sinusbeheer. Hier zal ook lokaal worden bijgezaaid met bloemmengsels. Dit wordt deels gerealiseerd door maaisel uit eigen terrein op te brengen. Indien er uit andere bronnen wordt bijgezaaid gebeurt dit uitsluitend met inheems zaaigoed. De volgende beheermaatregelen zijn van toepassing op de percelen:

1. Maaien en afvoeren (jaarlijks een tot twee maal sinusmaaien)
2. Zomergraan (inzaaien en oogsten van zomergraangewas (vooral triticale en haver, aangevuld met akkeronkruiden)
3. Wintergraan (vooral winterrogge, aangevuld met akkeronkruiden)
4. Pleegakker (akker met als doel een zo groot mogelijk aandeel zeldzame akkeronkruiden die vanuit hier verspreid kunnen worden over de andere akkers)
5. Wintervoedselakker (akker met overblijvend gewas met in ieder geval graag en boekweit)

Juist in hun samenhang zullen deze maatregelen succesvol zijn. Het ontbreken van een onderdeel verlaagt de kwaliteit. Daarom is het van belang indien nodig bij te sturen in de onderlinge verhoudingen tussen de maatregelen en onderdelen.

Intensiteit

De intensiteit van het beheer gezien tegen de landelijke variatie kan omschreven worden als licht tot matig.

Ruimtelijke samenhang

De agrarische percelen binnen Kroondomein liggen in samenhang met het omliggende bos- en heidelandschap. De totale aaneengesloten oppervlakte samen met het Staatsdomein beslaat ca. 10.500 ha, hiervan is circa 160 ha in agrarisch natuurbeheer. De agrarische percelen zijn daarmee geen losstaande percelen maar vormen een integraal onderdeel van het natuurbeheer binnen Kroondomein Het Loo. Vanwege de omvang van het gehele gebied en het feit dat de percelen omringd worden door natuurgebieden die eveneens in beheer zijn bij Het Kroondomein zijn afspraken met andere terreinbeheerders in de meeste enclaves niet aan de orde. De uitzondering vormt de agrarische enclave Uddel die dicht tegen het dorp Uddel gelegen is en waar agrarische percelen grenzen aan percelen van andere eigenaren. Op dit moment is er een gebiedsvisie in de maak voor de gehele enclave Uddel-Elspeet waar Het Kroondomein een actieve rol in speelt. Ook is er afstemming met het waterschap Vallei en Veluwe over het slotenstelsel rond het Bleekemeer en Uddelermeer. Dempen en verleggen van sloten is onderwerp van gesprek. Een verbetering hierin zal ook voor het agrarisch natuurbeheer positieve effecten hebben, net als voor het natuur- en landschapsbeheer. Ook rond Uddel versterken deze elkaar.

Dekkingsgraad

De dekkingsgraad is in dit geval op te vatten als 160 ha op een totaal agrarisch gebied van 270 ha, bijna 60 %. Daarbij moet worden opgemerkt dat ook de landschapselementen een positieve invloed hebben en Het Kroondomein ook op hectares in eigen beheer zonder subsidie aan te vragen activiteiten uitvoert die als agrarisch natuurbeheer kwalificeren. Dat verhoogt de dekkingsgraad.

Op alle agrarische gronden, en in naastgelegen natuurgronden, komen legio soorten voor, afhankelijk van de tijd van het jaar en de omstandigheden.

Doelmatigheid en knelpunten

Binnen Het Kroondomein is een groot deel van de agrarische gronden in agrarisch natuurbeheer. Los van de minder gunstige situatie in Uddel, door omgevingsfactoren als stikstof en bemesting op niet al te grote afstand, is de doelmatigheid van het beheer hoog te noemen. Gewerkt wordt aan oplossingen voor een gunstiger situatie in de agrarische enclave Uddel-Nunspeet.

Doelstellingen lange termijn en ambitie (eindbeeld)

De agrarische percelen vormen een integraal onderdeel van het Kroondomein. Er wordt uitsluitend biologisch gewerkt. De overgangen naar de omliggende natuurgronden zijn zacht en de houtwallen en singels bestaan uit een grote verscheidenheid aan bomen en struiken en vormen geschikt broedbiotoop voor soorten als grasmus, geelgors en grauwe klauwier. De akkers zijn afwisselend zomer- en wintergaan of wintervoedselakker. Op 20% van onze akkers komen zeldzame akkerplanten voor, op alle akkers komen algemenere akkersoorten zoals korenbloem en klaproos voor. Op de graslanden wordt het sinusbeheer voortgezet. Op de percelen die in een grasfase blijven hangen zal maaisel uit eigen gebied worden opgebracht of kruidenmengsel met een inheemse oorsprong.

Het voorgestelde beheer sluit aan bij dat in het verleden en voor de toekomst gaat het om finetuning, voor zover de kennis nu bij ons en anderen reikt. We beheren voor de natuurwaarden en niet voor agrarische productie. Die werkwijze zal worden gehandhaafd.

Agrarisch Beheerplan
2022 - 2027
Collectief
Kroondomein

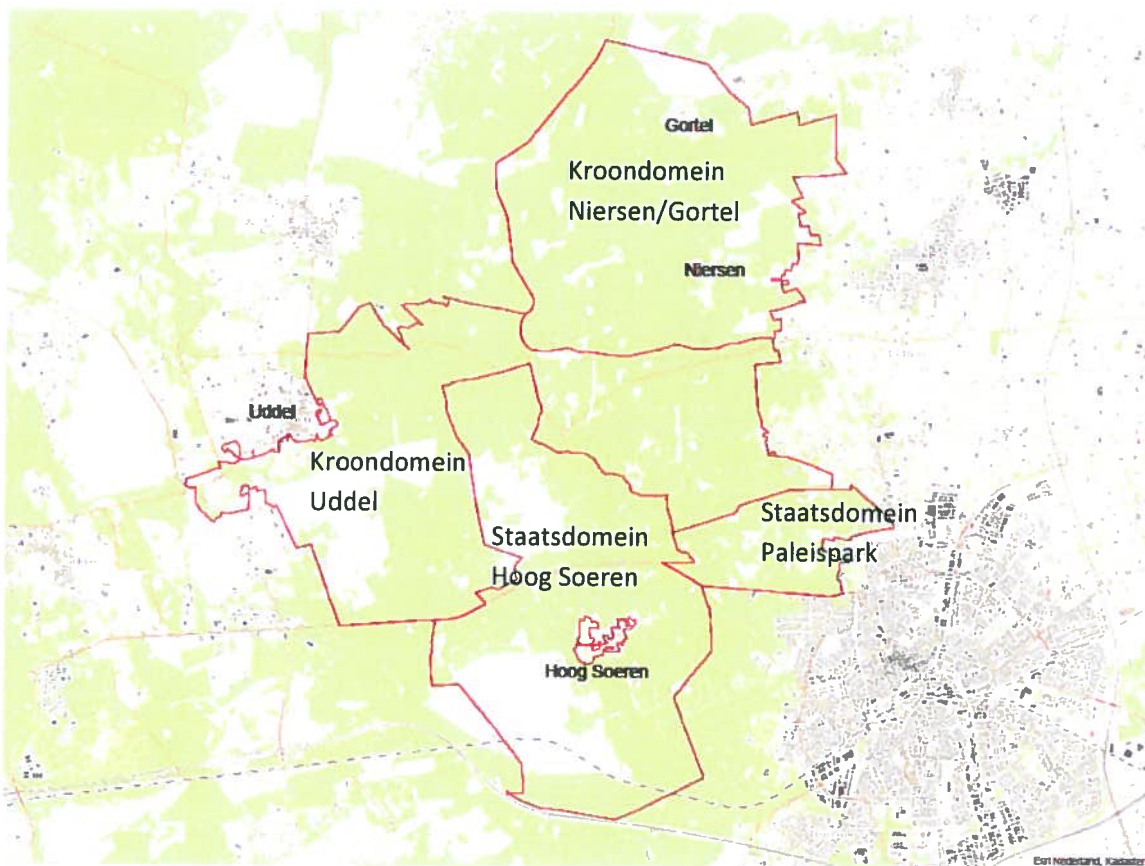
Inhoud

1	Inleiding	2
2	Omschrijving agrarische enclaves	4
2.1	Inleiding	4
2.2	Gortel.....	4
2.3	Niersen	4
2.4	De Hertenkamp	4
2.5	Uddel	5
2.6	Wiesel.....	5
2.7	Samenvatting.....	5
3	Kernkwaliteiten agrarische enclaves	6
4	Doelen provincie, gemeente en lokaal.....	7
4.1	Beheerplan KDHL.....	7
4.2	Beheerplannen gemeente, provincie	7
4.3	Buurtschappenvisie bewonersvereniging Gortel-Niersen	9
5	Functies van de agrarische enclaves	10
6	Gebiedsvisie agrarische enclaves Kroondomein	11
7	Strategie Effectief Beheer per Beheertype	12
7.1	Botanisch waardevol grasland (code 13b) en Kruidenrijk grasland (5a).....	12
7.2	Kruidenrijke akker met 5 jaar graan (code 18c).....	14
7.3	Wintervoedselakker (code 15a)	15
7.4	Half- en hoogstamboomgaard	15
7.5	Overgangen bos-agrarisch.....	15
7.6	Overige maatregelen.....	16
8	Invulling ANLb per Agrarisch Cluster	17
8.1	Gortel.....	17
8.2	Niersen	18
8.3	De Hertenkamp	18
8.4	Uddel	18
8.5	Wiesel.....	19
9	Monitoring.....	20
10	Samenvatting.....	21

1 Inleiding

Het Kroondomein vormt samen met het Staatsdomein bij het Loo afdeling Paleispark en afdeling Hoog Soeren het landgoed Kroondomein Het Loo (KDHL). KDHL is te vinden aan de westzijde van Apeldoorn (figuur 1). Uitgestrekte bos- en heidegebieden bepalen het beeld. Het gebied is al ruim 300 jaar verbonden met het Huis Oranje-Nassau. De verbintenis met de Oranjes heeft KDHL gevormd tot wat het nu is: een landgoed van bijna 10.500 hectare met een rijke cultuurhistorie, grote biodiversiteit, archeologische waarden en veel landschapsschoon. Hiermee heeft KDHL een unieke positie op de Veluwe en in Nederland.

Binnen het landgoed liggen twee buurtschappen, Gortel en Niersen, die grotendeels uit agrarische percelen en bijbehorende bebouwing bestaan. Verder bevindt zich een groot agrarisch areaal nabij het dorp Uddel en zijn er enkele agrarische percelen in Wiesel, de Hertenkamp en het Paleispark (zie figuur 3 verderop in dit document).

Figuur 1: Begrenzing en indeling Kroondomein Het Loo en zijn buurtschappen

In het totaal liggen binnen het Kroondomein ca. 270 ha aan agrarische gronden, waarvan ca. 94 ha is verpacht. De overige 176 ha wordt door KDHL beheerd. Op het overgrote deel daarvan, 160 ha, wordt agrarisch natuurbeheer toegepast. Het overgrote deel hiervan is ook nu al ondergebracht in de systematiek volgens de subsidie agrarisch natuurbeheer. In Gortel betreft het vooral chemie- en kunstmestvrijpakketten (graan), in Niersen, Hertenkamp en Wiesel alleen graslandpakketten en in Uddel beide.

Kenmerkend voor het stelsel van agrarisch natuurbeheer is de flexibiliteit die geboden wordt om jaarlijks binnen de toegestane minimum- en maximumoppervlakte te rouleren met percelen en pakketten. De genoemde getallen zijn daarom indicatief voor het soort beheer dat op de betreffende percelen zal worden uitgevoerd. Eventuele wijzigingen worden doorgegeven aan RVO. De gecombineerde opgave 2021 dient als uitgangspunt voor de oppervlakten vanaf 2022.

Het gekozen beheer betreft een voortzetting van het beheer in de periode 2016-2021. Alle gras- en graanpercelen onder subsidie zijn SKAL gecertificeerd (biologische productie). De percelen in Het Paleispark worden hier verder niet beschreven, terwijl ze wel integraal bijdragen aan de kwaliteiten van het landgoed als totaal. De relatie tussen de overige gronden van het totale landgoed, voornamelijk natuur- en landschapstypen, en agrarische natuurbeheer leidt tot onderlinge versterking van de kwaliteiten.

De graslandpercelen worden reeds vele jaren verschaald, hetgeen in sommige gevallen heeft geresulteerd in schrale graslandvegetaties. Akkerdistel en zuringsoorten komen inmiddels in het merendeel van de percelen niet meer voor, hetgeen er op wijst dat de meststoffen zijn verdwenen. Waarschijnlijk is er nog wel sprake van verzuring.

Op de graanpercelen wordt 100% graan of een mengsel van graan en erwten toegepast.

Enkele graslanden in eigen beheer worden begraasd door grootvee in zeer lage dichtheden (enkel in Gortel).

2 Omschrijving agrarische enclaves

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de verschillende agrarische clusters kort omschreven. Figuur 3 verderop in dit document laat zien dat de meeste agrarische percelen binnen de droge en droge/natte dooradering vallen. Bijlage 1 geeft een overzicht van de bevestigde gidssoorten voor al deze agrarische clusters, zoals omschreven in het Natuurbeheerplan 2022 Gelderland. De lijst van soorten komt van de verschillende inventarisaties die de afgelopen jaren zijn uitgevoerd en eigen waarnemingen uit het veld.

De in de figuren vermelde categorie 'landbouw eigen beheer' zijn agrarische percelen die door KDHL zelf worden beheerd, in de meeste gevallen als grasland.

De oppervlaktes en nummers komen overeen met die van de perceelregistratie in de gecombineerde opgave 2021.

Het agrarisch natuurbeheer vindt plaats op een mozaïek van percelen gelegen in een vijftal clusters.

2.2 Gortel

Gortel is een oude gemeenschap waar vroeger vooral schapen werden gehouden. Het is een wat hoger gelegen deel en mede daarom relatief droog. De landbouwgronden liggen iets hoger in het landschap (enken) en worden doorkruist door singels en houtwallen en af en toe afgewisseld door een bosje of hoogstamboomgaard. De landbouwenclave oogt open met kleine en grote percelen. Gortel ligt grotendeels binnen de droge dooradering.

Belangrijke gidssoorten hier zijn o.a. geelgors, grote lijster, laatvlieger, rosse vleermuis, veldleeuwrik en vliegend hert.

2.3 Niersen

Niersen is een gebied met veelal oud loofbos van beuk en eik (bosreservaat), en sprengen. Houtwallen en singels zijn beperkt aanwezig, maar er zijn relatief veel bossen en bosjes. Het gebied is vochtig; er ontspringen vele sprengen en beken. Vanwege de vochtgradiënt en leem in de bodem is dit gebied in potentie erg rijk wat biodiversiteit betreft.

Het meest oostelijke deel ligt binnen de droge-natte dooradering, terwijl de rest binnen de droge dooradering valt.

Belangrijke gidssoorten hier zijn o.a. grote lijster, torenvalk, geelgors, beekprik en vliegend hert. In het totaal is de aanwezigheid van 17 gidssoorten bevestigd, die leven op en rond het agrarisch areaal.

2.4 De Hertenkamp

Tussen Gortel en Niersen liggen vier graspercelen in de Hertenkamp. Deze graslanden zijn het brongebied van een aantal waterlopen. Deze graslanden zijn in potentie erg rijk door de grote vochtgradiënt en leem in de bodem. Deze percelen zijn voor 2016 enkele jaren begraaasd door o.a. Schotse Hooglanders en van het meest zuidelijke gelegen perceel is het laagste deel geplagd. De Hertenkamp ligt binnen de droge-natte dooradering.

Een aantal voorkomende gidssoorten zijn geelgors, gekraagde roodstaart, grote lijster en vliegend hert. In het totaal zijn hier 9 gidssoorten bevestigd.

2.5 Uddel

Uddel ligt aan de westflank van KDHL en vormt mede het brongebied van de Staverdense Beek. Hier wordt het landschap doorkruist door singels en kleine bosjes met vooral eik en hulst. De oppervlakte van de percelen is beduidend kleiner dan die in Gortel. Door de vochtgradiënten in Uddel hebben de graslanden potentieel een hoge biodiversiteit. Alleen het zuidelijke deel valt binnen de droge dooradering; de rest binnen de droge-natte dooradering. Uddel ligt in een groot landbouwgebied met ook intensieve veehouderij, de zogenaamde agrarische enclave Uddel-Elspeet. Hierdoor komt het potentieel aan biodiversiteit net volledig tot zijn recht. Het Kroondomein is in overleg met provincie en gemeente om hierin verbetering te bewerkstelligen. Dat zal niet alleen voor het agrarisch natuurbeheer, maar ook voor het overige natuurbeheer kwaliteitsverbetering kunnen opleveren.

Voorkomende gidssoorten zijn o.a. kamsalamander, grote lijster, kneu, koekoek, geelgors en vliegend hert. De fysieke en ecologische omstandigheden maken het gebied potentieel rijk. Veel van de gidssoorten zijn foeragerende vogels, die in de buurt broeden.

De zeearend, blauwe kiekendief, klapekster en rode wouw zijn regelmatige bezoekers.

In het totaal zijn hier 30 gidssoorten bevestigd.

In Uddel bevindt zich ook de Hunneschans, een landschapselement van 4 ha.

2.6 Wiesel

Wiesel is grotendeels bos, maar aan de rand en op de overgang naar de vochtige graslanden ten oosten van KDHL ligt een aantal kleine graslanden omzoomd en doorkruist door singels met eik en braam. Deze graslanden liggen beduidend hoger en kunnen worden geclassificeerd als enkgroonden. Het percelen vallen binnen de droge-natte dooradering. Voorkomende gidssoorten zijn hier geelgors, grote lijster en vliegend hert.

2.7 Samenvatting

De agrarische enclaves zijn ecologisch gezien verschillend, van vochtig tot droog en van pure zandgrond tot leemhoudende zandgrond. Verder liggen ze veelal op de grens van bos naar open landbouwgebied. De diversiteit aan soorten die er gevonden wordt is dan ook verschillend. Figuur 2 geeft een overzicht van aantallen gidssoorten die zijn bevestigd in deze agrarische enclaves en hun omgeving¹. De lijst van bijlage 1 is samengesteld door de VOFF.

	Gortel	Niersen	Hertenkamp	Wiesel	(Paleispark)	Uddel
Totaal aantal gidssoorten	22	17	9	16	16	30

figuur 2: Aantal gidssoorten per gebied

¹ RAVON 2014.119, Belangrijkste leefgebieden (parels) voor soorten binnen het GNN

3 Kernkwaliteiten agrarische enclaves

Voor de agrarische percelen binnen KDHL kan een aantal kernkwaliteiten worden benoemd. Deze is te omschrijven als open landschap afgewisseld door singels, houtwallen en kleine bosjes. In de meeste gevallen is beperkt medegebruik door (ree)wild toegestaan.

Alle agrarische enclaves vormen een belangrijke schakel in het leefgebied van een aantal soorten (gidssoorten en Vogel – en Habitatrichtlijnsoorten). De voorwaarde voor het voortbestaan van deze soorten dient gehandhaafd dan wel verbeterd te worden.

In deze gebieden staan ook woningen, veelal meer dan 100 jaar oud. Het karakter van de buurtschappen, als zijnde een combinatie van natuur, cultuur, landbouw en wonen, is goed bewaard gebleven en dient dat te blijven.

Dit wordt geborgd in het Beheerplan KDHL 2012-2022 en in het in voorbereiding zijnde Beheerplan KDHL 2023-2032.

4 Doelen provincie, gemeente en lokaal

4.1 Beheerplan KDHL

In het nu vigerende beheerplan KDHL 2012-2022 is de beleidsvisie omschreven als: “De toekomst van Kroondomein Het Loo moet gewaarborgd blijven door zorgvuldig met de grote waarden ervan om te gaan, een verantwoord beheer te voeren en te bouwen aan maatschappelijk draagvlak”.

Verder wordt gesteld dat de harmonieuze afwisseling van openheid en bos gehandhaafd dient te blijven.

In het nieuwe beheerplan 2023-2032, dat in voorbereiding is, staat vooralnog:

Beleid en beheer zijn er op gericht ook de komende jaren die natuurkwaliteit in stand te houden en waar mogelijk te verbeteren, de economische continuïteit te garanderen, ruimte te bieden voor bezoekers waar en wanneer dat passend binnen de natuurdoelstelling nu en op termijn probleemloos kan, met behoud van de rust, ruimte en stilte die zo kenmerkend is.

En voorts:

Op KDHL is circa 305 ha landbouwgrond aanwezig. Daarvan is 270 ha in het Kroondomein en 35 ha in het Staatsdomein te vinden.

Van de landbouwgrond van het Kroondomein wordt 94 ha verpacht aan derden. De overige 176 ha wordt door KDHL beheerd. Op het overgrote deel daarvan, 160 ha, wordt agrarisch natuurbeheer toegepast.

Op enkele percelen hier binnen, circa 5 ha, wordt vee ingeschaard, veelal koeien, maar soms ook schapen of paarden. Hiermee wordt het oorspronkelijk agrarische karakter van de buurtschappen onderstreept.

Ook doet een gering deel dienst als wildakker met behoud van agrarische bestemming.

Waar mogelijk zal in Het Lage Veld, de Motketel, de Hertenkamp en bij het Uddelermeer agrarische grond omgezet worden in natuur. Hiervoor zijn echte ook investeringen van derden (veelal LNV of provincie) nodig ter compensatie van de waardevermindering van de grond en de inrichtingskosten. Voor zover KDHL de agrarisch grond zelf beheert is de productie SKAL gecertificeerd. Er wordt alleen biologische mest gebruikt.

De landbouwgrond van het Staatsdomein is ingebed in bossen van de boswachterij Hoog Soeren en in het eigenlijke dorp Hoog Soeren. Die landbouwgrond wordt beheerd door het Rijksvastgoedbedrijf. In het Staatsdomein liggen circa 10 ha aan wildakkers.

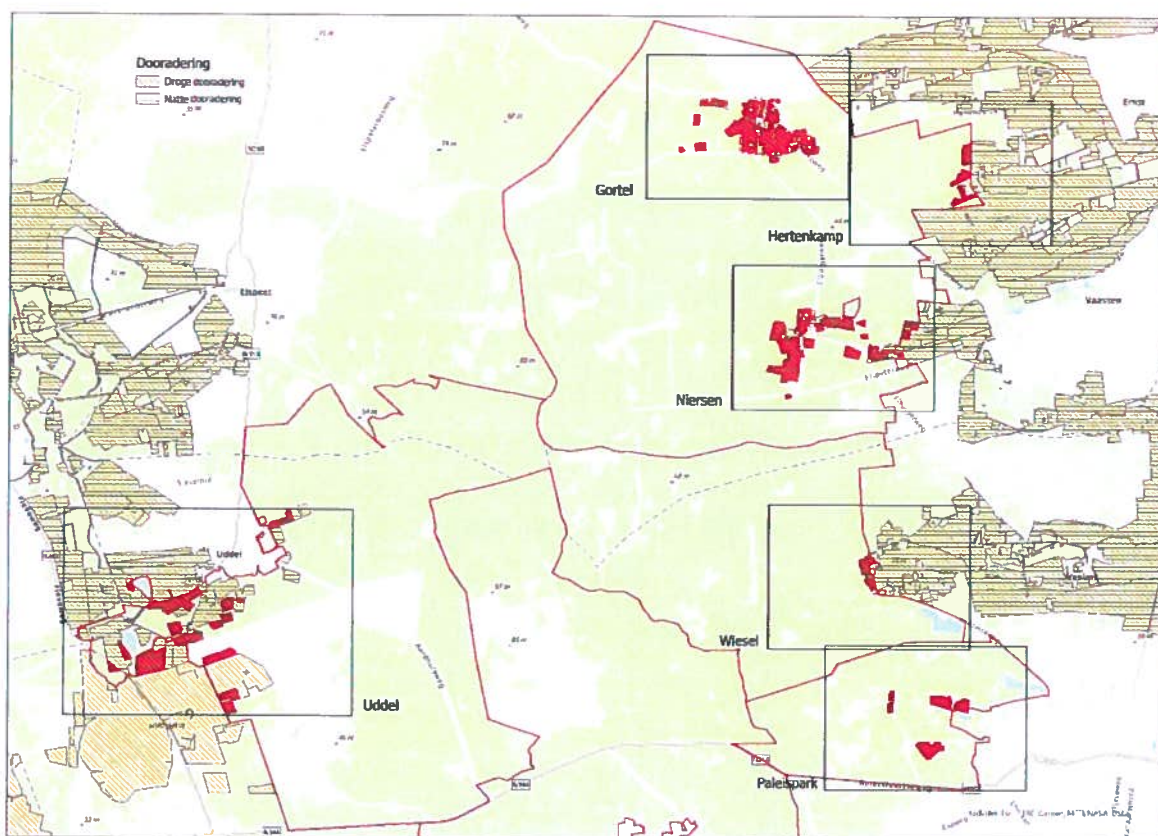
4.2 Beheerplannen gemeente, provincie

Het Natuurbeheerplan van de Provincie Gelderland 2022 geeft aan dat in het agrarisch areaal de bestemming agrarisch gehandhaafd blijft. Een paar percelen zijn eerder aangemerkt als om te vormen naar natuur door de provincie. Dit is echter tot op heden niet gerealiseerd, omdat er geen middelen beschikbaar konden komen. Een paar van deze percelen zullen nu binnen de Agrarisch Natuurbeheeraanvraag worden meegenomen omdat deze (mogelijk gaan) vallen binnen droge of droge/natte dooradering en het beheer daar al langer passend op aansluit.

De Natuurbeheerkaart 2022 van de provincie Gelderland geeft aan dat de agrarische arealen onderdeel uitmaken van de droge en droge-natte dooradering.

Gortel ligt geheel binnen de droge dooradering, terwijl Niersen, Uddel en de Hertenkamp voor een klein deel ook binnen de droge-natte dooradering vallen. De graslanden in Wiesel vallen geheel binnen de droge-natte dooradering.

De gemeentelijke bestemmingsplannen van toepassing op de agrarische deelgebieden verschillen enigszins van elkaar als het gaat om de open agrarische arealen.

Figuur 3: Droge en natte dooradering en de agrarische deelgebieden

Het bestemmingsplan buitengebieden van de gemeente Epe stelt:

- Gortel is beschermd dorpsgezicht, hetgeen inhoudt dat veranderingen in het landschap, infrastructuur en bebouwing in eerste instantie niet zijn toegestaan en getoetst moeten worden. Volgens het bestemmingsplan van de gemeente Epe heeft het zuidelijk deel van het buurtschap een agrarische bestemming. Verder geeft het bestemmingsplan aan dat nagenoeg het hele buurtschap onder de reconstructiewet valt en van cultuurhistorische - en archeologische waarde is. De omgevingsverordening is van toepassing;
- De graslanden in de Hertenkamp vallen volgens het bestemmingsplan buiten de begrenzing. Ze worden als onderdeel van de natuur gezien. Dit neemt niet weg dat de percelen als agrarisch geregistreerd staan;

- Over Niersen zelf wordt in het bestemmingsplan weinig gemeld. Niersen valt onder het regime van de omgevingsverordening en valt buiten de begrenzing bestemmingsplan buitengebied.

Het bestemmingsplan van de gemeente Apeldoorn meldt:

- Het open landschap in Uddel dient gehandhaafd te blijven. Het hoofddoel van deze gebieden is agrarisch en/of natte land natuur;
- Hetzelfde bestemmingsplan zegt over de graslanden in Wiesel dat de bestemming agrarisch blijft.

4.3 Buurtschappenvisie bewonersvereniging Gortel-Niersen

De bewonersvereniging Gortel-Niersen heeft in de achterliggende periode een buurtschappenvisie uitgewerkt voor de twee buurtschappen. Rode draad hierin is dat men wenst dat het open en landelijke karakter gehandhaafd blijft. De inhoud van deze visie is aan de bewoners zelf. Het Kroondomein wil er zeker rekening mee houden in beleid en beheer en heeft ook geparticipeerd in de opstelling van deze visie.

5 Functies van de agrarische enclaves

De agrarische enclaves Uddel, Gortel en Niersen hebben meerdere functies die ruimtelijk verweven zijn. Dit zijn de functies die aansluiten bij het beleid van Het Kroondomein:

1. de agrarische percelen zijn een onderdeel van het landgoed en dienen een landschapsfunctie en natuurdoel in de vorm van biodiversiteit, met name kruiden, vogels, insecten, reptielen en amfibieën;
2. de agrarische percelen kunnen niet voortbestaan zonder beheer. Het beheer kost geld en daar moeten opbrengsten in de vorm van subsidie of andere inkomsten uit bijvoorbeeld productie tegenover staan. Bovendien is het landschap de economische drager van de Veluwe en het moet dan ook zorgvuldig beheerd worden;
3. wonen in een mooie omgeving, het woongenot. Daartoe dient het open karakter gehandhaafd te blijven;
4. het overgrote deel van Het Kroondomein heeft een recreatiefunctie, waarbij de buurtschappen Gortel en Niersen, en het dorp Uddel concentratiepunten zijn. Voor landbouwpercelen geldt geen openstellingsplicht.

6 Gebiedsvisie agrarische enclaves Kroondomein

Het gekozen beheer vormt een voortzetting van het beheer in de periode 2016-2021. Het open karakter van de agrarische percelen en enclaves dient gehandhaafd te blijven. Dit houdt in dat hoog opgaande begroeiing in principe zal worden geweerd en dat bebouwing zoveel mogelijk op en bij bestaande woonerven wordt geconcentreerd. Dit open karakter, soms doorkruist met singels of omsloten door opgaand bos, is het visitekaartje van deze enclaves.

Het agrarisch gebruik vindt plaats op basis van 'low impact agriculture'. Dit wil zeggen dat geen intensieve teelten zullen worden toegepast en dat er ruimte blijft voor natuurlijke processen en ontwikkelingen.

Binnen de marges van 'low intensity agriculture' wordt gestreefd naar een maximalisatie van de haalbare biodiversiteit. Verschralen leidt niet in alle gevallen tot het gewenste effect. In dat geval is maatwerk noodzakelijk.

Er wordt gestreefd naar een combinatie van gebruik, zoals graan, peulvruchten, bloemrijk grasland, hoogstamboomgaard met singels en houtwallen.

Het productieproces van gras en akkerbouwgewassen blijft biologisch met als uitgangspunt certificering onder SKAL.

7 Strategie Effectief Beheer per Beheertype

Voor de periode 2022 –2027 is per begrensd leefgebied een uitwerking gemaakt, waarin doelsoorten en beheerdoeltype zijn beschreven. Aan het beheerdoeltype zijn bedragen gekoppeld, zoals aangegeven in 'Adviestarieven landelijke beheerpakketten ANLb2020' van 18 oktober 2019. Voor de oppervlaktes is gebruik gemaakt van de oppervlaktes zoals die zijn vastgelegd in de gecombineerde opgave 2021 (perceelregistratie) bij de Rijksdienst Voor Ondernemend Nederland (RVO).

Er wordt van uitgegaan dat het beheer in de verschillende agrarische clusters ten opzichte van de situatie in 2021 weinig zal veranderen en dus ook niet de verdeling.

Het beheer, zoals de laatste jaren toegepast, zal in eerste instantie worden gecontinueerd. De adviezen gegeven in de rapportage van SOVON, Advies maatregelen Gidssoorten ANLb2016 Kroondomein, zijn daarbij op hoofdlijnen nog steeds richtinggevende.

Wel zal uiteraard gebruik worden gemaakt van de flexibiliteit die geboden wordt om jaarlijks binnen de toegestane minimum- en maximumoppervlakte te rouleren met percelen en pakketten, indien dat voordelen op kan leveren voor de kwaliteit.

7.1 Botanisch waardevol grasland (code 13b) en Kruidenrijk grasland (5a)

De totale oppervlakte aan grasland in Het Kroondomein is per 1 januari 2022 ca 132 ha. Hiervan wordt ruim 5 ha begraasd door koeien. Voor deze beweide graslanden wordt geen subsidie aangevraagd. Dat geldt ook voor ca. 16 ha aan percelen in eigen beheer die wel als botanisch waardevol worden beheerd. Er zijn vanuit Het Kroondomein wel beperkingen gesteld aan het gebruik; er mag alleen ruige mest en geen bestrijdingsmiddelen worden toegepast.

Circa 5 ha in het stelsel Agrarisch Natuurbeheer mogen licht bemest worden. Hierop wordt pakket 5a Kruidenrijk grasland aangevraagd.

De overige ruim 110 ha zal worden beheerd als botanisch waardevol grasland volgens het 'verschralingsprincipe' (maaien en afvoeren). Bij de pakketten 5a en 13b hoort ook een rustperiode. Deze rustperiode is bevorderlijk voor de flora en fauna en werkzaamheden worden alleen buiten die rustperiode uitgevoerd.

De laatste jaren is de soortenrijkdom en structuur door het voortdurend verschralen afgenomen. Om het graslandareaal te kunnen laten functioneren als foerageergebied en als nestgelegenheid zijn meer structuur en soortenrijkdom vereist. Daar zal worden bijgezaaid² met een kruidenmengsel of maaisel van vergelijkbare percelen. Dit is de afgelopen jaren succesvol gebleken. Op basis van monitoringgegevens van dagvlinderroutes is inzichtelijk gemaakt dat deze voor dagvlinders bijzonder waardevol zijn.

Soorten die hiervan zullen profiteren zijn insecten en daarvan levende vogels en zoogdieren, en zaadetende vogels. Ook zal een meer soortenrijk grasland voedsel bieden aan overwinterende

---

² Volgens de regeling is herinzaaien niet toegestaan. Bijzaaien staat niet genoemd als zijnde niet toegestaan. Bijzaaien kan worden gedaan door middel van maaisel vanuit vergelijkbare percelen.

vogels. Een groot aantal gidssoorten zal hiervan profiteren, meer dan tot op heden met alleen verschraling bereikt is.

Vooraf de enclave Niersen en de Hertenkamp hebben in potentie veel meer kwaliteit dan nu aanwezig.

Hieronder volgt een overzicht van algemene maatregelen:

- opbrengen van biologische meststoffen, waardoor er weer voedingsstoffen in de percelen beschikbaar komen (mits toegestaan);
- bekalken (of steenmeel), om eventuele verzuring op te heffen/verminderen;
- kleinschalig plaggen, waardoor meer variatie binnen de percelen ontstaat;
- kleinschalig frezen, waardoor er een zaaibed voor planten ontstaat;
- Het deels laten overstaan van de vegetatie.

Werkzaamheden zullen bestaan uit maaien, toedienen van voedingsstoffen/composten, afvoeren maaisel, bestrijding ongewenste soorten en eventueel bijzaaien. Op experimentele basis kan gekeken worden of het klepelen/frezen in combinatie met bijzaaien van stukken grasland tot een gewenste structuurverbetering kan leiden.

In eerdere jaren is ook in het Kroondomein geëxperimenteerd in twee graslanden, waarbij een stuk is geklepeld en een aanliggend stuk gefreesd en vervolgens ingezaaid met een kruidenmengsel. Het gefreesde stuk leverde een mooi en interessant resultaat op (figuur 4). Deze zijn zeer succesvol gebleken. Maaisel van deze graslanden zal komende jaren regelmatig worden opgebracht op soortenarmere graslandpercelen.

Veranderingen in voedselrijkdom van de bodem en een gewijzigd maaibeheer kunnen zorgen voor meer variatie, waardoor meer bloeiende planten en ongewervelde dieren voorkomen en als voedsel voor doelsoorten dienen. Doelsoorten die hier van profiteren zijn insecteneters als braamsluiper, grauwe klauwier, graspieper, boerenwaluw, huiswaluw, gekraagde roodstaart, grauwe vliegenvanger en spotvogel, alle broedvogels die de percelen als foerageergebied gebruiken.

Figuur 4: Experiment met klepelen, frezen en inzaaien in de Motketel

7.2 Kruidenrijke akker met 5 jaar graan (code 18c)

De totale oppervlakte van dit type is ca. 37 ha. Deze percelen worden tot nu toe beheerd samen met een biologische boer, die het graan en stro gebruikt voor zijn kalveren. Hierover worden jaarlijks voorafgaande aan het seizoen afspraken gemaakt in de vorm van een teeltplan. Dit teeltplan komt tot stand in gezamenlijkheid met de boswachters en de ecooloog. Het stro komt terug als ruige mest op de akkers en wildweiden. Afhankelijk van de voortschrijdende inzichten en resultaten kan het zijn dat de afspraken, ook met de biologische boer, worden aangepast.

Graan wordt eens per 6 jaar afgewisseld met mengculturen van peulvruchten, graan en lupine.

In eerdere jaren zijn twee modellen uitgetoetst:

- akker met een strook, bestaande uit ingezaaide kruiden;
- bijzaaien van kruiden in het graan zelf.

Er is nu voor gekozen om de kruidenstroken en kruidenrijke akker als één geheel te beheren.

Het graan en de kruiden leveren voedsel en dekking aan talrijke organismen, van vogels en zoogdieren tot insecten (zie figuur 5).

Er wordt van uitgegaan dat door het aangepaste beheer met meer kruiden er ook meer insecten zullen zijn en daarop aansluitend meer insectenetende vogels. Gezien het grote aantal gidssoorten in Gortel en Uddel, lijkt het aannemelijk dat elders op het landgoed het aantal zal toenemen als de condities zullen verbeteren. In het Paleispark is een zogenaamde pleegakker aangelegd met (zeer) zeldzame akkeronkruiden. Deze is inmiddels goed aangeslagen. Vanuit dit perceel worden de soorten verder verspreid over de graanpercelen. De akker in het Paleispark herbergt inmiddels een groot aantal (ernstig) bedreigde akkerplanten zoals korensla, akkerogentroost, dregs en geel viltkruid.

Muizen die zich vestigen in de overgebleven vegetatie vormen een voedselbron voor blauwe kiekendief en torenvalk. Deze soorten profiteren zo indirect van het laten staan van het gewas.

Figuur 5: Detailfoto van de akker op het Paleispark

7.3 Wintervoedselakker (code 15a)

Verspreid op vijf percelen zijn kleine wintervoedselakkers aangelegd met een combinatie van granen, kruiden en bladramanas. Daarmee is er ook in het najaar/winter voedselaanbod.

Hiervan profiteren veel soorten, zowel vogels, insecten als zoogdieren. Belangrijke gidsoorten die hiervan profiteren zijn o.a. blauwe kiekendief, keep, geelgors, graspieper, koperwiek en putter naast zoogdieren als muizen, das en hertachtigen. Afgelopen jaren bleken deze akkers erg succesvol waarbij grote groepen vogels aanwezig waren.

7.4 Half- en hoogstamboomgaard

In Gortel en Niersen ligt een klein areaal aan hoogstamboomgaard. Deze boomgaarden worden elk jaar gesnoeid en bemest met ruige mest. Dit beheer zal worden gecontinueerd. Vergoedingen worden deels via agrarisch natuurbeheer aangevraagd en deels via het natuurbeheer (landschap). Dit als gevolg van de wijze waarop de verschillende hoogstamboomgaarden in het natuurbeheerplan 2022 zijn begrensd.

7.5 Overgangen bos-agrarisch

Over het algemeen zijn de overgangen tussen de agrarische percelen en de omliggende bosranden strak, zonder een zoom van struiken en jong bos. Doelsoorten als Braamsluiper en Spotvogel vinden in zomen geschikte broedhabitat. Het laten uitgroeien van braamstruweel en doornhagen in de meer open terreindelen, in combinatie met meer variatie en een groter voedselaanbod in de omliggende agrarische percelen kan positief uitpakken voor een soort als grauwe klauwier. Komende jaren zal hier extra aandacht aan worden gegeven. Onder andere door het herstel van (voormalige) houtwallen en singels door deze opnieuw in te planten.

Deze overgangszones zijn in het natuurbeheerplan 2022 niet afzonderlijk begrensd, maar opgenomen als onderdeel van de natuurbeheertypen die betrekking hebben op bos. Zij vallen dus ook buiten de scope van het agrarisch natuurbeheer.

7.6 Overige maatregelen

Hieronder volgt een overzicht van mogelijke algemene maatregelen, die vanaf 2022 in overweging zullen worden genomen om het beoogde doel te bereiken:

- bodemonderzoek in een aantal percelen laten verrichten, waarbij de voedselrijkdom (meststoffen als fosfaat en stikstof) en zuurgraad (pH) in beeld gebracht worden ;
- het toedienen van voedingsstoffen door het opbrengen van compost en biologische mest;
- het bekalken of opbrengen van steenmeel om eventuele verzuring op te heffen/verminderen;
- het inzaaien van bloemenmengsel in randen, hierbij worden uitsluitend inheemse soorten gebruikt.

Een mix van eenjarige, tweejarige en meerjarige soorten kan er voor zorgen dat de bloemenrand langer stand houdt. Deze bloemrijke graslanden vormen een belangrijke voedselbron voor vlinders, bijen en andere nectarbehoevende insecten;

- maaibeheer aanpassen, zoals het laten staan van stroken vegetatie bij iedere maaibeurt;
- randenbeheer, waardoor overgang tussen grasland en bos/houtwal minder strak wordt;
- inzaai van geschikt bloemen- en kruidenmengsels, o.a. in randen;
- voor percelen met veel pitrus wordt geadviseerd het waterpeil te stabiliseren in combinatie met afvoer van regenwater en te maaien na 1 november.

Pitrus komt vooral voor op voormalige landbouwpercelen met sterke schommelingen van de grondwaterstand, een zure (vaak beschadigde) bodem en grote beschikbaarheid van fosfaat.

8 Invulling ANLb per Agrarisch Cluster

8.1 Gortel

Het beheer van Gortel is gericht op openheid en optimalisatie van biodiversiteit en landschapsbeleving. Als leefgebied droge dooradering is het een belangrijke schakel tussen het oostelijk gelegen landbouwareaal en de hoger gelegen bossen en heidevelden. In feite ligt dit gebied op het kruispunt van verschillende droge systemen. Hertenkamp, verderop apart beschreven, valt onder Gortel en de gegevens in figuur 6 gaan over de twee gebieden samen.

Hier wil Het Kroondomein middels gericht agrarisch natuur- en landschapsbeheer uitdrukking aan geven door met name het agrarisch areaal optimaal te ontwikkelen voor landschap en biodiversiteit.

Vooraf in Gortel is geconstateerd dat de vershraling van het grasland heeft geleid tot verarming in soorten en in structuur. Met meer structuur, meer en andere soorten wordt het gebied aantrekkelijker als foerageergebied, maar ook als nestgebied.

De overgang van bos naar open landbouwgebied zal nader bekeken worden. Met name het planten en/of sparen van struwelen in de randen zal gestimuleerd worden.

Pakket	pakket nummer	oppervlakte in ha (afgerond)
Kruidenrijke akker	18c	15
Botanisch waardevol grasland	13b	35
Kruidenrijk grasland -licht bemest	5a	3
Hoogstamboomgaard	A26a en L01.09	<1
Wintervoedsel akker	15a	2
Agrarisch zonder beheerpakket	-	8
Totaal		63

Figuur 6: Overzicht beheer agrarisch areaal Gortel per 1 januari 2022

Ruim 5 ha van het areaal wordt begrast door koeien. Deze en nog een beperkt aantal andere graslanden zijn voor de subsidieaanvraag buiten beschouwing gelaten. Maar deze percelen worden wel ecologisch beheerd (geen kunstmest en geen bestrijdingsmiddelen). Het areaal 'kruidenrijke akker' (18c) zal gecontinueerd worden. Wel zullen meer kruidensoorten bijgemengd worden. Dit om het ecologisch, maar ook landschappelijk interessanter en aantrekkelijker te maken.

De bestaande houtwallen en singels zullen worden beheerd op basis van regelmatig afzetten. Mooie individuele bomen worden gehandhaafd. Deze vorm van begroeiing valt nu onder 'bos met productie', een natuurbeheerpakket, en zal dat blijven. Dit hangt samen met de wijze waarop deze elementen begrensd zijn in het natuurbeheerplan 2022.

De 'hoogstamboomgaarden' beslaan minder dan 1 ha verspreid over vier percelen. Deze blijven ook gehandhaafd. Dit areaal kan in de toekomst uitgebreid worden. Voor twee boomgaarden wordt vergoeding van dit L-type in het natuur- en landschapsdeel aangevraagd. Twee andere boomgaarden sluiten aan bij de droge dooradering en vallen binnen agrarisch natuurbeheer.

Daarnaast zal een klein areaal wintervoedselgebied worden aangelegd (2 ha).

8.2 Niersen

Het agrarisch areaal in Niersen (totaal ca. 49 ha), zie figuur 7, is veelal omsloten door bos of wordt doorsneden door lijnvormige begroeiingen bestaande uit bomen, bosjes en singels. Het unieke aan Niersen is dat hier vele sprengen hun oorsprong hebben en dat het gebied een enorme vochtgradiënt kent van oost naar west. Aan de oostkant worden de meest vochtige en natte graslanden aangetroffen met daarin o.a. de gevlekte orchis, ijsvogel, beekprik en ringslang. De verschraling van de afgelopen jaren heeft geleid tot afname in structuur en soortenrijkdom.

Bijna 35 ha grasland in Niersen zal worden beheerd als zijnde 'botanisch waardevol grasland'. Op deze stukken zal zaad van verschillende wilde kruiden worden ingebracht.

Ongeveer 2 ha wordt beheerd als wintervoedselakker en ruim 10 ha als kruidenrijke akker.

Pakket	pakket nummer	oppervlakte in ha (afgerond)
Kruidenrijke akker	18c	10
Botanisch waardevol grasland	13b	35
Hoogstamboomgaard	L01.09	<1
Wintervoedsel akker	15a	2
Agrarisch zonder beheerpakket		1
Totaal		49

Figuur 7: Overzicht beheer agrarisch areaal Niersen per 1 januari 2022

8.3 De Hertenkamp

De Hertenkamp is een complex van een viertal graslanden, ter grootte van ca. 9 ha, die slechts gescheiden zijn door singels van oude eiken en beuken en soms een bosje. Deze graslanden zijn rijk in soorten door de vochtgradiënt van vochtig naar nat en vanwege het feit dat er leem in de bodem zit.

In het verleden heeft hier begrazing plaats gevonden maar dit experiment is beëindigd.

Drie van de vier percelen staan op de provinciale natuurbeheerkaart aangemerkt als functieverandering natuur. Tot het moment daar is, zullen deze graslanden agrarisch beheerd worden. Circa 3 ha komt nu in aanmerking voor pakket 'kruidenrijk grasland'. Deze percelen zijn opgenomen in figuur 6 betreffende Gortel. Bij deze percelen zal, daar waar mogelijk, het beheer van de randen zodanig worden aangepast dat groei van struwelen mogelijk wordt. Het meest noordelijke perceel waarop het pakket wordt gevraagd zal permanent in een raster blijven staan ter voorkoming van wroetschade door wilde zwijnen.

8.4 Uddel

Ook Uddel ligt op de grens van nat naar droog, namelijk het brongebied van de Staverdense beek, Leuvenumse beek en Hierdense beek (drie namen voor dezelfde laaglandbeek). Hier wordt het areaal beheerd als 'botanisch waardevol grasland' (ca. 38 ha), 'kruidenrijke akker' (ca. 12 ha) en 'wintervoedselakker' (circa 2 ha), zie figuur 8. Verder worden in dit gebied veel bosjes, singels en lijnvormige beplantingen met bomen aangetroffen. Deze zijn echter ondergebracht in een natuurdoeltype, conform de Gelderse kaart.

Pakket	pakket nummer	oppervlakte in ha (afgerond)
Kruidenrijke akker	18c	12
Botanisch waardevol grasland	13b	38
Wintervoedsel akker	15a	2
Agrarisch zonder beheerpakket		5
Totaal		58

Figuur 8: Overzicht beheer agrarisch areaal Uddel per 1 januari 2022

Binnen deze enclave ligt de Hunneschans van bijna 4 ha, waarop met regelmaat schapenbegrazing plaatsvindt. Veel van het agrarische areaal in Uddel is verpacht aan agrariërs. Het beleid van KDHL is gericht op een beweging richting natuurvriendelijke landbouw op die percelen. De huidige pachtcontracten zijn daarbij niet dienstig.

8.5 Wiesel

Wiesel bestaat voor ruim 5 ha uit grasland doorsneden door singels met eik en braam. Deze graslanden liggen hoger dan de omgeving en zijn daardoor droog. Ook deze graslanden zijn al jarenlang verschraald, maar nog niet dermate verschraald dat de soortensamenstelling is afgenomen.

Deze graslanden zullen worden beheerd als 'botanisch waardevol grasland' (3 ha) en 2 ha als 'kruidenrijk grasland' (zie figuur 9).

Pakket	pakket nummer	oppervlakte in ha (afgerond)
Botanisch waardevol grasland	13b	3
Kruidenrijk grasland – licht bemest	5a	2
Agrarisch zonder beheerpakket		1
Totaal		6

Figuur 9: Overzicht beheer agrarisch areaal Wiesel per 1 januari 2022

9 Monitoring

Jaarlijks zal worden gemonitord op een aantal soorten, zowel kruiden en grassen als vogels en insecten. Een direct korte termijn resultaat van het beheer wordt niet overal verwacht, maar over de jaren heen zal duidelijk moeten worden dat het gevoerde beheer een positieve invloed heeft op de soortensamenstelling en aantallen.

Het is belangrijk om kritisch te kijken naar de soortensamenstelling van de kruidlaag; zaaddragende kruiden trekken zaadetende vogels en knaagdieren aan. Kruiden met zaden in de winter trekken wintergasten aan. Tegelijkertijd zal de entomofauna worden geïnventariseerd op bepaalde soortgroepen, waarvan met name insectenetende vogels afhankelijk zijn.

Zowel de zaaddragende kruidlaag en samenstelling van de entomofauna zijn indirecte indicatoren voor de potentie in voorkomen van vogels. Zonder zaden en insecten zijn de graslanden niet of nauwelijks interessant voor vogels als foerageergebied.

Ook de structuur van de graslanden is belangrijk. Structuur betekent meer micro-habitats voor soorten, maar ook onder andere nestgelegenheid. De verwachting is dat met meer structuur meer soorten profijt van het grasland hebben.

Afhankelijk van de jaarlijkse resultaten kan het beheer worden bijgesteld. Uitgangspunt van het beheer is dat aanpassingen worden gedaan op basis van ervaring ("lerend beheren" of "learning by doing").

Eenmaal in de beheercyclus van 6 jaar (in jaar vijf) zal kritisch worden gemonitord op aantallen. De soortensamenstelling mag dan interessant zijn, maar aantallen van bepaalde soorten evengoed.

De jaarlijkse monitoring zal door zowel eigen personeel, als door externe vrijwilligers en deskundigen worden gedaan. De uitgebreide inventarisatie van soorten en aantallen in jaar 5 zal worden uitbesteed aan een extern bureau.

10 Samenvatting

Kroondomein zal vanaf 2022 een vijftal agrarische pakketten en een landschapspakket toepassen. Dit zijn botanisch waardevol grasland (13b), kruidenrijk grasland (5a), kruidenrijke akker (18c), wintervoedsel akker (15a), hoogstamboomgaard (A26a) en via Natuur en Landschap hoogstamboomgaard L01.09). Dit is geen grote verandering ten opzichte van het heden en verleden, behalve dan dat er plaatselijk wat verrijkt zal worden met compost of biologische mest (alle in 5a). Dit om meer soorten en structuur in de bodembedekking te krijgen.

De verwachting is dat met het boven omschreven beheer het aantal gidssoorten in absolute zin, maar ook qua aantal per soort, zal toenemen in alle gebieden. De meeste winst wordt verwacht bij Hertenkamp, Niersen en Wiesel.

Bijlage 1: Lijst met gidssoorten natte en droge dooradering per cluster.

Gidssoorten natte en droge dooradering						
	Paleispark	Wiesel	Niersen	Hertenkamp	Gortel	Uddel
Beekprik			x			
blauwe kiekendief (nbrv)						x
boerenzwaluw (brv)	x				x	x
geelgors (brv & nbrv)	x	x	x	x	x	x
gekraagde roodstaart (brv)	x	x	x	x	x	x
graspieper (brv)					x	x
grouwe vliegenvanger (brv)	x	x	x	x	x	?
grote lijster (brv & nbrv)	x	x	x	x	x	x
houtduif (brv & nbrv)	x	x	x	x	x	x
huismus (brv & nbrv)	x	x	x		x	x
huuszwaluw (brv)					x	x
Kamsalamander						?
keep (nbrv)	x	x	x	x	x	x
kerkuil (brv)	x	?			?	x
kievit (brv)						x
kneu (brv)		?				x
koekoek (brv)			x		x	x
koperwiek (nbrv)	x	x	x	x	x	x
kramsvogel (nbrv)	x	x	x	x	x	x
laatvlieger			?		x	
poelkikker						?
ransuil (brv)	?				x	?
ringmus (brv & nbrv)		?				?
rosse vleermuis					x	x
rugstreeppad		x	x			x
spreeuw (brv)	x	x	x		x	x
steenuil (brv)						
torenvalk (brv)					x	x
tuinfluiter (brv)	x		x		x	x
veldleeuwerik (brv & nbrv)						x
vliegend hert	x	x	x	x	x	x
watersnip (brv)						x
witte kwikstaart (brv)	x	x	x		x	x
zomertortel (brv)						

X

de soort komt in het gebied of in de directe omgeving daarvan voor

?

de soort is in het gebied of in de directe omgeving in de afgelopen 5 jaar gezien, maar met hooguit 3 waarnemingen

Subsiestelsel
Natuur- en Landschapsbeheer

CERTIFICAAT

Particulier Natuurbeheer

Op

15 oktober 2013

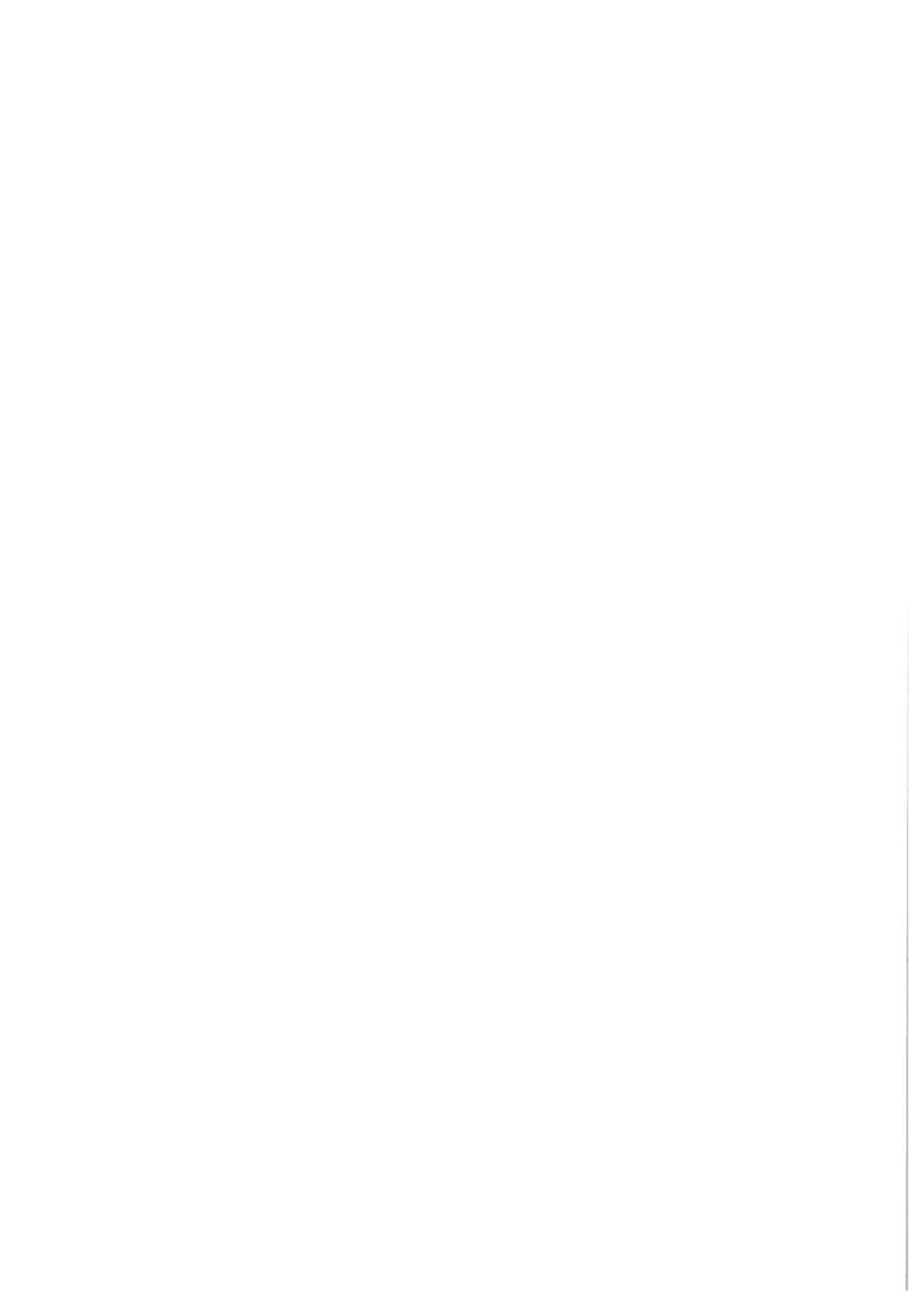
heeft het bestuur van de
Stichting Certificering
Subsiestelsel Natuur- en Landschapsbeheer
besloten dat:

Het Kroondomein

wordt aangemerkt als gecertificeerde organisatie zoals bedoeld in de provinciale Verordening Subsidie Natuur en Landschapsbeheer. Toekenning heeft plaatsgevonden op grond van o.a. het ingediende kwaliteitshandboek.

Het uitgereikte certificaat is geldig voor zover de gecertificeerde, in voldoende mate blijft voldoen aan de in de verordening gestelde eisen, waaronder begrepen de uitvoering van het genoemde kwaliteitshandboek.

De Voorzitter van de Stichting Certificering SNL, drs. J.P.J. Lokker
namens de college's van Gedeputeerde Staten in de betreffende provincies.

Extra bijlage G4 Aanvraag Kroondomein 25-11-2021

Het Kroondomein vraagt niet voor het hele areaal subsidie voor **beheer natuur** aan waarvoor dat, wat betreft de voorwaarden, mogelijk zou zijn, en daaruit voortvloeiend ook geen voorzieningenbijdrage, eventuele schapenbijdrage of een monitoringsbijdrage.

De reden daarvoor is dat Het Kroondomein voor een deel van het areaal geen openstelling wenst in de periode van 15 september tot 25 december. De rust die daarmee wordt gecreëerd is goed voor de natuurkwaliteit, ook geformuleerd in het motto van Het Kroondomein, namelijk "rust, ruimte, stilte".

Uit oogpunt van de aanwezige en te herstellen natuurwaarden in dit Natura 2000 gebied is Het Kroondomein zeer terughoudend in vraagstukken over langer of meer openstellen, meer of grotere evenementen en activiteiten in het algemeen buiten de A- en B-zones, zoals gehanteerd van de recreatiezoning Veluwe.

Het niet openstellen in de herfstperiode geeft ook de mogelijkheid het benodigde afschot (populatiebeheer) voortkomend uit het Faunabeheerplan, op een efficiënte en effectieve wijze uit te voeren.

Gegeven het Natuurbeheerplan 2022 Gelderland is tijdelijke afsluiting tot maximaal 6 maanden vanwege broedperiodes, reeënbronst, edelhertenbronst en daarop doorredenerend waarschijnlijk ook paartijd wolven, wolvennesten met jongen, en andere situaties en periodes samenhangend met reproductie van fauna en opbouwen van winterreserves, mogelijk. Dat kan dan ook zonder af te zien van de subsidie voor beheer natuur of de voorzieningenbijdrage.

Omdat met deze nieuwe regel Veluwebreed nog geen ervaring is opgedaan, ziet Het Kroondomein nu af van deze weg.

Wel vraagt Het Kroondomein subsidie voor beheer natuur aan voor gebieden die jaarrond zijn afgesloten als rustgebieden, zones bij ecoducten en natuurbruggen en heideterreinen die wel vaak vanaf de rand beleefbaar zijn, maar niet doorkruist mogen worden. Dit zijn alle D-zones in de Veluwse recreatiezoning.

Het mozaïek van jaarrond open, jaarrond afgesloten en met uitzondering van de herfst opengestelde gebieden dat hieruit volgt is gelijk aan de situatie in 2021. Anders gesteld, met de nieuwe aanvraag wijzigt niet de openstelling, maar wel de subsidie. Die subsidie geldt namelijk niet meer voor de gebieden die niet opengesteld zijn in de herfst.

Het Kroondomein zorgt voor eenheid van beheer in het gehele areaal, al dan niet gesubsidieerd, en zal ook overal waar dat al het geval was monitoring blijven verrichten conform de systematiek die ook nu al geldt.

De eenheid van beheer wordt verder gezekerd via de FSC-certificering voor de bossen (circa 86% van het natuurareaal), schapenbeheer op diverse kleinere heiden en heideverbindingscorridors in het in de herfst niet opengestelde areaal, onderhoud van paden en routes waar nodig en overig benodigd beheer van het gehele areaal.